

оригинални научни рад
достављен: 19.03.2023.
прихваћен за објављивање: 24.04.2023.
УДК 368.1(497.11)

Др Владимир ЧОЛОВИЋ*

ЦИЉ КОД ОСИГУРАЊА ОД ОДГОВОРНОСТИ

Апстракт

Циљ код осигурања од одговорности можемо посматрати са становишта осигураника, затим, са становишта трећег лица, односно, оштећеног лица, као и са становишта јавног интереса. Наравно, можемо поставити питање да ли се циљ код ове врсте осигурања може дефинисати и са становишта осигуравача. Осигуравач пружа покриће ризика који се појављују код ове врсте осигурања. Интерес осигуравача је да се ризик не реализује, односно, да не настане осигурани случај код којег би осигуравач био обавезан према осигуранику, односно, оштећеном лицу. Наравно, овде можемо говорити и о повећању портфеља осигурања. Но, нећемо се задржавати на циљу који осигуравач може дефинисати код осигурања од одговорности, већ се, у раду, одређује његова улога у заштити осигураника код ове врсте осигурања. У раду се посвећује пажња циљу осигураника који се састоји у ослобађању од плаћања накнаде штете, затим циљу оштећеног лица, чији се циљ везује за начело обештећења, односно, накнаду штете која настаје на одређеној имовини или другим вредностима које он поседује. Циљ код осигурања од одговорности са становишта јавног интереса је успостављање равнотеже на тржишту осигурања и заштита грађана. У раду се, осим наведеног, дефинише предмет осигурања од одговорности, као и однос осигураника и оштећеног лица. Исто тако, анализира се статус накнаде из осигурања, односно, аутор анализира коме она припада и шта обухвата. У раду се посебно анализира да ли законске одредбе које регулишу осигурање од одговорности на адекватан начин дефинишу сврху закључења уговора код ове врсте осигурања.

Кључне речи: одговорност, осигураник, оштећено лице, сума осигурања, ризик.

1. УВОД

Кад кажемо да треба дефинисати циљ у било којој области, мислимо на одређивање сврхе због чега се нешто чини или не чини. Циљ може да буде различит, у зависности од тога, ко га поставља и дефинише. Код осигурања, уопште, циљ

* Научни саветник, редовни професор, Институт за упоредно право, Београд, v.colovic@iup.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2016-1085>

закључења уговора у тој области је заштита живота, тела и имовине. Но, код појединих врста осигурања, тај циљ је посебнији, односно, има посебне карактеристике. Не можемо дефинисати истоветни циљ код осигурања имовине и код осигурања лица. Исто тако, ни у оквиру једне врсте осигурања не можемо одредити исти циљ. Тако, није исти циљ код закључења уговора о осигурању ствари у домаћинству и код осигурања од одговорности, иако и једна и друга врста осигурања спада у осигурање имовине. Ако би на ужи начин посматрали тај циљ, онда би могли да и код појединих облика осигурања од одговорности дефинишемо исти на различите начине. Тако, код осигурања од лекарске одговорности циљ можемо дефинисати на ужи начин у односу на циљ код закључења уговора о осигурању аутоодговорности.

Да би могли да дефинишемо наведени циљ, треба да се упознамо са основним елементима ове врсте осигурања које га издвајају од осталих осигурања и које захтевају другачије одређивање многих института који се појављују у овој области, као и улогу субјеката који су учесници уговорног односа код ове врсте осигурања. Но, циљ код осигурања од одговорности, као и код осталих врста осигурања, немогуће је одредити без одређивања осигурљивог интереса. Поставићемо питање да ли се осигурљив интерес може на исти начин дефинисати као и циљ код осигурања од одговорности.

У сваком случају, дефинисање циља код осигурања од одговорности је од ширег значаја за функционисање тржишта осигурања. Дефинисањем овог циља, дефинишемо и права и обавезе учесника у односу осигурања.

2. УОПШТЕ О ОСИГУРАЊУ ОД ОДГОВОРНОСТИ

Осигурање од одговорности спада у осигурање имовине. Но, оно има своје специфичности које га одвајају од других врста осигурања, имајући у виду предмет те врсте осигурања, као и сврху закључења уговора о осигурању од одговорности. Наиме, овај уговор закључују осигураник и осигуравач, а ако се реализује ризик, односно, ако настане осигурани случај, тада накнаду добија треће лице (оштећено лице) које није учествовало у закључењу уговора. Штета на имовини трећег оштећеног лица настаје радњом осигураника као одговорног лица, а осигуравач исплаћује трећем оштећеном лицу по одредбама уговора, односно, полисе до лимита осигурања, ако је он уговорен.

Да би могли да говоримо о осигурању од одговорности, морамо да одредимо његову правну природу (Чоловић, 2020, 8). А да би могли да одговоримо на наведено, морамо, претходно, да одговоримо на неколико питања. Та питања су следећа. Да ли је треће лице заштићено и када није закључен уговор о осигурању од одговорности? Код неких облика осигурања од одговорности, као што је осигурање од аутоодговорности (или аутомобилске одговорности), постоје и други инструменти

заштите. Наиме, у случају да је штета настала употребом неосигураног возила, нерегистрованог возила, као и возила које је осигурано код осигураваача који је у стечају, тада ће штету накнадити Гарантни фонд (Станишић, 2010, 555-556). Исто тако, да ли осигурање од одговорности подразумева и правну и економску заштиту? Овде не мислимо на осигурање правне заштите, већ на чињеницу да ли ће осигураник бити заштићен ако дође до спора везаног за исплату накнаде. Та правна заштита се, пре свега, састоји у помоћи осигуранику од стране осигураваача, који и сам има интерес да накнада буде исплаћена у мањем износу, имајући у виду да је осигураваач тај који има обавезу према трећем оштећеном лицу. Што се тиче економске заштите, она постоји, али, у појединим ситуацијама, може да буде ограничена, ако је уговорен лимит суме осигурања, односно, ако је осигураваач обавезан само до одређеног износа (Чоловић, 2020, 9). За износ накнаде који прелази суму осигурања, оштећено лице се може обратити осигуранику, односно, штетнику. Најзад, на кога се заштита по наведеном уговору односи? Да ли на осигураника или на треће оштећено лице. У моменту закључења уговора не зна се да ли ће настати осигурани случај који је „покривен“ уговором, односно, не зна се, ако тај осигурани случај и настане, на којој имовини, односно, имовинским вредностима трећег оштећеног лица ће настати штета. Уговор закључује осигураник, како би заштитио своју имовину, односно, како би спречио умањење исте. Са друге стране, закључењем овог уговора, заштићене су имовинске вредности других лица. Не може се знати чија имовина ће бити оштећена реализацијом ризика све до настанка осигураног случаја, тако да закључење овог уговора има општи значај, обзиром да се на тај начин штити имовина других од евентуалних штетних радњи осигураника.

Што се тиче предмета осигурања, он код осигурања од одговорности представља грађанску или професионалну одговорност осигураника. Са једне стране осигурањем од одговорности штити се имовина осигураника, ако је осигурани случај настао у складу са општим условима осигурања, односно, ако нису испуњени елементи за искључење осигурања. Са друге стране, овом врстом осигурања се штити и имовина трећих лица, која су у моменту закључења уговора, углавном неодређена или неодредива. Међутим, код осигурања професионалне одговорности се та лица могу одредити у моменту закључења уговора.

Можемо разликовати више облика осигурања од одговорности, имајући у виду предмет осигурања. Највише је присутно осигурање од аутоодговорности, али су присутна и осигурања од професионалне одговорности. То смо истакли, зато што је циљ код ова два облика осигурања различит. Исто тако, ова осигурања су, најчешће, обавезна, што говори о његовом значају за државу, али говори и о циљу закључења тих осигурања.

Као што смо видели, треће оштећено лице се појављује када настане осигурани случај. Њему се исплаћује накнада по основу закљученог уговора. Но, овај уговор није уговор у корист трећег лица, обзиром да код осигурања од одговорности, трећа

оштећена лица не стичу никакву корист, већ имају право на накнаду штете. Треће оштећено лице не зависи од дефинисаног односа осигураваача и осигураника. Али, он, након настанка осигураног случаја, стиче право подношења директног захтева за накнаду према осигураваачу (Чоловић, 2020, 12 13). Ово право је аутономно и не зависи од наведеног односа осигураваача и осигураника. Осигураваач, ако треће оштећено лице поднесе захтев за накнаду, има према њему право истицања приговора које има према осигуранику (Шулејић, 1967, 45). Но, понављамо, треће оштећено лице је ван наведеног уговорног односа и његово право настаје, тек, када настане осигурани случај.

2.1. Елементи разликовања осигурања од одговорности од осигурања имовине

Код осигурања од одговорности се не покрива штета која може настати на одређеној ствари осигураника, него штета која може настати у имовини осигураника, тако да је предмет осигурања од одговорности целокупна имовина осигураника, као апстрактан појам. Ако наведено имамо у виду, онда се не може унапред утврдити сума осигурања, односно, осигурана вредност, ако није у питању осигурање од одговорности у вези одређеног предмета (Шулејић, 2005, 385). Елементи који издвајају осигурање од одговорности од осигурања имовине су следећи: осигурањем од одговорности се не покрива штета која се може остварити на једној одређеној ствари осигураника; ако се не ради о осигурању од одговорности са одређеним предметом, не може се унапред утврдити осигурана вредност. Чак и случајевима осигурања од професионалне одговорности можемо дефинисати ово правило; иако је сума осигурања горња граница обавезе осигураваача, она не служи ни као претпоставка, ни као доказ проузроковане штете. Обавеза осигураваача биће онолико колико износи штета; код осигурања од одговорности не долази до примене правила о вишеструком и двоструком осигурању, као и правила о подосигурању и надосигурању, обзиром да се не може утврдити вредност предмета осигурања; када се осигурање од одговорности не односи на употребу одређене ствари, нема примене правила о преносу уговора о осигураној ствари на прибавиоца; осигураник се закључењем овог уговора штити од последица његове грађанске одговорности за штете које причини трећим лицима; и оштећенима се обезбеђује гаранција да ће бити обештећени и у случајевима када штету начини лице које је таквог имовинског стања да, објективно, не би могао надокнадити исту (Јанковец, Миладиновић, 2006, 355).

Осигурање од одговорности се мора сврстати у неживотна, односно, имовинска осигурања, код којег се обавеза осигураваача састоји у накнади претрпљене штете (присутно је начело обештећења као и код других врста осигурања имовине), затим, код којег корисник осигурања може да буде само оно лице које има интерес да се не догоди осигурани случај, као и код којег се не може кумулирати накнада из

осигурања и накнада штете (Мркшић, Петровић, Иванчевић, 2006, 187). Осигуравач преузима имовинске последице унапред одређеног штетног догађаја, на основу чињенице закључења уговора од стране осигураника и његовог ослобађања од последица грађанске одговорности у случају настанка штете (Мркшић, Петровић, Иванчевић, 2006, 187). У сваком случају, код ове врсте осигурања предмет осигурања је имовина као целина (Мркшић, Петровић, Иванчевић, 2006, 188). Неки аутори дефинишу став да се закључењем уговора о осигурању од одговорности, осигураник штити од економских последица потенцијалне одговорности према трећим лицима. Но, у природи ове врсте осигурања је да, не само осигураник, већ и оштећени има користи, обзиром да је законом гарантовано намирење његовог захтева за накнаду (Franck, 2015, 942). Закључењем уговора, осигураник стиче два права према свом осигуравачу. Прво, осигуравач се обавезује да ослободи осигураника од свих потраживања која има треће оштећено лице на основу одговорности осигураника и друго, осигуравач мора да брани осигураника од нелегитимних захтева трећег оштећеног лица, како у судском поступку, тако и ван суда (Franck, 2015, 943).

2.2. Посебности осигураног случаја код осигурања од одговорности

Закон о облигационим односима Републике Србије (даље: ЗОО) дефинише осигурани случај, као догађај који се тако дефинише и који ствара обавезу осигуравача (члан 897). ЗОО је широко поставио дефиницију осигураног случаја, препуштајући општим и посебним условима осигурања да то учине, имајући у виду специфичности које свака врста осигурања има и у овом делу. Најчешће се осигурани случај, односно, тренутак његовог настанка везује за сам настанак догађаја, којим је проузрокована штета неком лицу или лицима, односно, на ствари или стварима.

Уопште, настанак осигураног случаја мора бити предвиђен уговором о осигурању, као и општим и посебним условима осигурања. Наравно, осигурани случај треба да буде дефинисан и законом, без обзира на чињеницу о којој врсти осигурања се ради, тј., на шта се односи покриће осигурања. Ако нема ризика, не можемо говорити ни о осигурању, као ни о осигураном случају.

Код осигурања од одговорности осигурани случај настаје, када треће оштећено лице поднесе захтев за накнаду штете осигуравачу, што значи да обавеза осигуравача настаје тек од тог тренутка, а не од тренутка настанка догађаја. Право трећег оштећеног лица на накнаду, па, самим тим, и на подношење поменутог директног захтева произлази из одговорности осигураника. (Петровић, Чоловић, Мрвић Петровић, 2010, 23). Временски период између дана настанка штетног догађаја и дана могућности опредељења захтева за накнаду, по питању износа, може бити дужи или краћи, у зависности на шта се односи осигурање од одговорности. У сваком случају, ради се о периоду у коме треће оштећено лице може сазнати све елементе који су битни за дефинисање осигураног случаја и опредељивања захтева за накнаду штете.

Самим тим, осигуравач неће бити у обавези према трећем оштећеном лицу, ако оно није поднело захтев за накнаду (Беланић, 2011, 852 853).

3. ЦИЉ КОД ОСИГУРАЊА ОД ОДГОВОРНОСТИ – ПОСМАТРАН СА ТРИ СТАНОВИШТА

Као што смо рекли, циљ осигурања од одговорности можемо посматрати са становишта осигураника као одговорног лица штетника, затим, трећег оштећеног лица, као и са становишта јавног интереса. Наравно, морамо рећи и да осигуравач има дефинисан циљ код ове врсте осигурања, који се састоји у томе да ризик не буде реализован, односно, да не настане осигурани случај, тј., да износ штете буде што мањи, али такав циљ можемо дефинисати и код осталих врста осигурања.

Циљ осигураника као штетника – одговорног лица, састоји се у ослобађању од плаћања накнаде штете. Наравно, он може да закључи споразум са оштећеним лицем које га ослобађа од плаћања штете. Иначе, уобичајено да, уз такав споразум, буде закључен и неки други који ће подразумевати било какву противпрестацију одговорног лица, односно, ослобађање од плаћања штете оштећеном лицу не може бити без утврђивања неког другог давања. Но, лице које жели да се ослободи плаћања штете, може пребацити тај терет и на неко друго лице које ће, уместо њега, платити штету (Шулејић, 1967, 35).

Кад закључи уговор о осигурању од одговорности, осигураник се обавезује да плати премију осигурања, тако да, ни у овом случају, наведено „пребацавање“ не може бити без давања. У сваком случају, ако би морали да дефинишемо циљ који има осигураник, приликом закључења уговора о осигурању од одговорности, онда би, пре свега, морали да пођемо од ослобађања плаћања накнаде евентуалне штете. Други циљ, везан за осигураника, састоји се у покушају избегавња умањења сопствене имовине. Но, тај циљ, и у случају закљученог осигурања, не мора, увек, да буде постигнут, обзиром на лимит осигурања, односно, висину штете која прелази так лимит.

Кад говоримо о трећем оштећеном лицу, у тренутку закључења уговора о осигурању, он само код неких облика може имати циљ, који се састоји у томе да му буде исплаћена штета, ако настане. Но, то су само поједини облици осигурања од професионалне одговорности, када оштећена лица могу бити одређена или одредива. Но, уопште код осигурања од одговорности, оштећена лица не могу бити тачно одређена, односно, ради се о некој врсти заштите свих лица која могу претрпети штету нечијом штетном радњом. Најбољи пример за то је осигурање аутоодговорности. То значи, да код таквих облика осигурања од одговорности не може бити одређено оштећено лице, тако да она, у моменту настанка односа осигурања, и не могу имати циљ, тј., он не може бити дефинисан. Овде морамо да истакнемо и социјалну функцију осигурања од одговорности, која се посебно

дефинише за сваки облик ове врсте осигурања (Sajjad, 1972, 168). Осим тога, осигурање од одговорности се може дефинисати и као пасивно осигурање, обзиром да се штити имовина оног ко је у обавези да накнади штету оштећеном лицу (Ивањко, 1999, 174). На тај начин можемо дефинисати и циљ код осигурања од одговорности са становишта јавног интереса, који се састоји у заштити имовине и живота грађана и правних лица на територији једне државе.

*

* *

Неки аутори наводе да је циљ код осигурања од одговорности накнада штете, што значи да је на осигуравачу горња граница обавезе, која може да буде ограничена (Ђурковић, 2007, 7). Осим тога, исти аутори наводе да се осигурањем од одговорности осигурава ризик обавезе накнаде штете трећем оштећеном лицу (Ђурковић, 2007, 8). Ипак, не можемо да се сложимо са наведеним становиштем, односно, дефинисаним циљем, обзиром да штета може или не мора настати, што зависи од настанка осигураног случаја. Осим тога, сам настанак осигураног случаја не доводи, аутоматски, до обавезе осигуравача. Његова обавеза зависи од више чинилаца, који су везани за одговорност осигураника, евентуално искључење из осигурања, итд.

Постоји и мишљење да је накнада из осигурања од одговорности намењена оштећеном лицу, а не осигуранику, тако да се циљ овог осигурања може остварити једино исплатом накнаде. Али, та накнада не обухвата само износ штете коју је претрпео оштећени, већ и трошкове одбране од неоснованих захтева, што значи да ће осигурање од одговорности имати дејство и када нема никакве исплате оштећеном, па, самим тим, ни користи за њега (Шулејић, 2005, 389). Овде се може поставити питање, да ли, уопште, можемо да говоримо о користи за било које лице, без обзира да ли је или није учествовало у уговорном односу. Наиме, осигурани случај ће постојати када настане штета на имовини, телу и другим вредностима трећег оштећеног лица. Осигурани случај, односно, његов настанак и последице, морају бити обухваћене општим условима осигурања и не смеју бити искључене из осигурања. Самим тим, не можемо говорити о користи било за оштећеног, било за осигураника. Чак и када би, у први план, ставили осигураника, морали би да говоримо о спречавању умањења његове имовине, а не о користи. Ако се вратимо на мишљење да ће осигурање имати дејство и када се не исплаћује накнада оштећеном лицу, тада можемо говорити о осигуранику и као кориснику осигурања. Ако би, у потпуности, прихватили ово становиште, онда говоримо да оштећеном стоји на располагању право избора дужника накнаде, тако да се он може директно обратити осигуранику штетнику као стипулату, али и осигуравачу, као промитенту за накнаду (Шулејић, 2005, 389), што значи да би његово право произлазило из уговора који су закључили осигуравач и осигураник.

3.1. Циљ осигуравача код осигурања од одговорности

Посебно ћемо посветити пажњу циљу који има осигуравач код ове врсте осигурања. Улога осигуравача код осигурања од одговорности се не састоји само у „покривању“ ризика, односно, у плаћању накнаде оштећеном лицу кад настане осигурани случај. Основни циљ осигуравача је што мањи проценат реализованих ризика у односу на укупан број закључених уговора о осигурању, односно, што мањи број осигураних случајева. Но, када исти настане, циљ осигуравача је да се постигне што мањи износ накнаде. Управо због тога је осигуравач активан након настанка штетног догађаја, обзиром да често може доћи до закључења поравнања са оштећеним, како би се избегао судски спор, уколико и једна и друга страна желе наведено, имајући у виду могуће дуго вођење судског поступка. Исто тако, улога осигуравача је активна у судском спору, имајући у виду да је осигуранику као одговорном лицу потребна помоћ, али, са друге стране, осигуравач штити и свој интерес, како би платио што мањи износ. Осим тога, осигуравач контролише осигураника, тако што му општа правила у овој области дају могућност да забрани да осигураник штетник закључи штетно поравнање са оштећеним лицем, као и могућност да забрани осигуранику да призна одговорност, чиме се осигураник обавезује да плати накнаду без доказивања других чињеница које су присутне у вези са настанком штетног догађаја.

Клаузуле које омогућавају осигуравачу да активно учествује у утврђивању износа накнаде штете, било да је покренут спор или не, произлазе, између осталог, из могућности да оштећено лице поднесе директан захтев за накнаду штете према осигуравачу. У питању су три клаузуле које ћемо анализирати, а оне се односе на вођење спора од стране осигуравача, затим на забрану поравнања осигураника са оштећеним лицем, као и забрану признања одговорности од стране осигураника. Као што смо рекли, оштећено лице није директно учествовало у уговорном односу осигуравача и осигураника, али има право да се директно обрати осигуравачу. Осим тога, ако осигуравач не плати штету по поднетом захтеву, тада оштећено лице има право да поднесе директну тужбу против осигуравача, али и против осигураника. ЗОО дефинише да оштећено лице, код осигурања од одговорности, може непосредно поднети осигуравајућем друштву захтев за накнаду штете коју му је причинио осигураник, највише до износа осигуравачеве обавезе. Свака каснија промена која се тиче права осигураника према осигуравачу, није од утицаја на право оштећеног лица. Оштећено лице то право има од дана кад се догодио осигурани случај (члан 941). Иначе, осигураник и осигуравач су солидарни дужници оштећеног лица. ЗОО не регулише наведено, али то произлази из свих правила које смо поменули, а тиче се оштећеног лица према осигуравачу, пре свега. Значи, они су солидарни дужници, без обзира да ли је поднесена тужба само против једног лица или против оба. Директна тужба је независна од тужбе према осигуранику, а у спору који је покренут директном

тужбом утврђује се одговорност за накнаду штете, висина накнаде и обавеза осигураваача (Барош, 2010, 385). Иначе, извор директне тужбе представља претрпљена штета, што значи да њен основ у праву на накнаду штете за коју је одговоран осигураник (Барош, 2010, 385).

Клаузула о вођењу спора. Основни циљ дефинисања клаузуле о вођењу спора јесте обезбеђење активне улоге осигураваача у спору који се води поводом осигураног случаја између оштећеног лица и осигураника, са којим је осигураваач закључио уговор. Та активна улога се састоји у давању упутстава осигураннику за вођење спора, евентуално одређивање пуномоћника, самостално ступање у парнични поступак као умешача, односно, ступање у парницу у својству странке. Но, ова клаузула се односи и на неке вансудске радње, које се односе на забрану осигураваача осигураннику да даје изјаве поводом спора, да ступа у преговоре са оштећеним лицем, итд. (Шулејић, 2005, 396). Осигураваач не мора директно да учествује у поступку. Наиме, ова клаузула се може широко тумачити, што осигураваачу даје могућност да „води“ спор, односно, да контролише у ком правцу се води и на друге начине, не само директним учешћем, у улози умешача, пуномоћника или странке. На који начин осигураваач може да контролише парницу на наведени начин? Пре свега, он може узети учешће, на тај начин, што ће давати упутства осигураннику који сам учествује у поступку. Затим осигураваач може да одреди пуномоћника коме је осигураник дужан да, по пуномоћју, да сва овлашћења, што значи да такав заступник води парницу у име осигураника, али по упутствима осигураваача (Шулејић, 1967, 87 88).

Клаузула о забрани поравнања са оштећеним лицем. Ова клаузула дефинише да не треба дозволити осигураннику поравнање са оштећеним, уколико, већ, осигураваач, може учествовати у парници. Поравнање би онемогућило осигураваача у поступку, као и у вршењу других права које би имао у доказивању одговорности осигураника и висине штете. Забрана поравнања значи да осигураник не сме да се изјашњава о одштетном захтеву постизањем споразума о висини одштете, без претходног договора са осигураваачем. Са друге стране, иако то право има, осигураваач не би могао да се поравна са оштећеним на износ који би прелазило висину суме осигурања. Исто тако, осигураваач може да оштети осигураника, ако би одбио да закључи повољно поравнање (Шулејић, 2005, 400; Шулејић, 1967, 104). У вези са наведеним, морамо поменути случај, када осигураваач закључи споразум о поравнању са оштећеним лицем. Осигураваач као обавезано лице, ипак, има право да склопи споразум са оштећеним, независно од воље осигураника (Ристић В., Ристић М, 1995, 242).

Клаузула о забрани признања одговорности осигураника. Признање одговорности неће представљати, само, давање посебне изјаве, већ и радње, као што су исплата штете од стране осигураника, иако је претходно негирана одговорност, затим доношење пресуде због изостанка осигураника са рочишта, итд. (Шулејић, 1967, 108). Ако би осигураник, који је признао одговорност за насталу штету, доказао

да његовим поступком, осигуравач није претрпео никакву штету, тада би осигуравач био у обавези да исплати суму осигурања, односно, износ штете (Шулејић, 1967, 110). Исто тако, код ове клаузуле морамо поменути и ситуације доприноса у одговорности, што се често поставља код осигурања од аутоодговорности. Наиме, у поступку против осигураника се утврђује његова кривица за насталу штету, али и имовинска одговорност. Правило је да одлука у кривичном или прекршајном поступку одређује одговорност у парничном поступку у коме се утврђује имовинска обавеза, али не и висину те одговорности. То значи да се у парничном поступку могу доказивати и друге настале околности код настанка осигураног случаја, што значи да може доћи до утврђивања доприноса у одговорности од стране других лица или утврђивања околности, које су утицале на штетни догађај, чиме се имовинска обавеза осигураника штетника смањује, па, самим тим, и обавеза осигуравача. И због наведеног је важна ова клаузула, како би осигуравач могао у поступку да доказује утицај других околности на настанак штете. Но, наведено важи и за ситуације, када не долази до покретања поступка, што значи да осигуравач не би био обавезан да призна било какво признање одговорности од стране осигураника, у случају подношења директног захтева за исплату накнаде од стране оштећеног лица.

4. ОСИГУРЉИВ ИНТЕРЕС КОД ОСИГУРАЊА ОД ОДГОВОРНОСТИ

Једно од основних правила је да права из осигурања могу да остварују само лица која су, у тренутку, осигураног случаја, имала интерес на предмету осигурања. То правило се примењује у свим одштетним осигурањима, па тако и код осигурања од одговорности (Ловрић, 2010, 301). Постојање интереса је битан елемент својства осигураника, пре свега, али и претпоставка важности уговора о осигурању. Дефинисањем осигурљивог интереса примењује се начело накнаде штете. Но, осигураник не сме да остварује корист од чињенице настанка осигураног случаја. Интерес се мора узети за заинтересованост једног лица да не наступи штетни догађај (Ловрић, 2010, 301-302). Престанком одговарајућег правног односа, престаје и интерес за осигурање (Ловрић, 2010, 303). Обим могућих правних односа из којих произлази осигурљив интерес је врло широк. Право својине није једини критеријум. Довољно је да осигураник има неко право на предмету осигурања, која је такве природе, да осигураник може да има користи од његовог очувања, односно, штету, ако дође до оштећења или уништења тог предмета. Но, у том смислу, интерес за осигурање може да има више лица истовремено. Та лица могу имати исти или различит интерес. Нпр. сувласници могу имати истовремени интерес. Али, може се десити да на једној ствари постоји заложно право, тако да ће тај интерес имати и заложни поверилац (Ловрић, 2010, 302).

Код дефинисања циља у осигурању морамо говорити и о осигурљивом интересу. Зашто не можемо јасно да дефинишемо циљ у осигурању без дефинисања

интереса? Зато што свака од уговорних страна у односу осигурања, као и лица која су корисници осигурања, без обзира да ли су учесници тог уговорног односа или не, имају свој интерес који и представља њихов дефинисан циљ зашто закључују уговор о осигурању, односно, зашто пристају да буду корисници осигурања. Шта је осигурљив интерес? Не можемо овај појам поистоветити са предметом осигурања. Предмет осигурања може бити, али и не мора бити ствар, тело, здравље, живот. Предмет осигурања може бити, управо, интерес да не дође до смањења имовине, односно, да не дође до штете на туђој имовини. Значи, осигурљив интерес је онај интерес који може бити предмет осигурања, коме прети остварење ризика, а који може осигурањем покрити осигуравач. Зато је неопходно дефинисати тај интерес, како би се схватио циљ у осигурању, како би могли да схватимо не само шта је циљ осигураника и осигуравача код осигурања од одговорности, већ и оних лица која не учествују у закључењу уговора, односно, оних лица на чијој имовини или телу, може настати штета. Самим тим, дефинишемо и циљ који се може поистоветити са јавним интересом, који се односи на заштиту имовине и лица свих физичких и правних лица од штетних радњи других.

По правилу уговор о осигурању закључује уговарач осигурања ради заштите сопственог интереса, али може и ради заштите интереса неког другог лица који тада има својство осигураника (Бикић, Гргић, 2018, 163). Осигурљив интерес представља битан елемент осигурања, обзиром да се он увек захтева код осигурања имовине, али у појединим случајевима и код осигурања лица (Бикић, Гргић, 2018, 163).

4.1. Да ли осигурљив интерес мора бити новчано изражен?

Поједини аутори су мишљења да осигурљив интерес мора имати новчану вредност, како би могао да се одреди. Они наводе да постојање тог интереса представља разлику између уговора о осигурању и опкладе, односно, игара на срећу. Шта више, одређивање таквог осигурљивог интереса сматрају као услов за пуноважност уговора (Prashanth, 2008, 2). Природа осигурљивог интереса се, по тим ауторима, може разумети уз помоћ следећих елемената који представљау његову садржину: осигурљив интерес не би смео да буде никако везано за било шта што се не може одредити конкретно новчано у односу осигурања; интерес мора да произлази из права на имовину, који се дефинише закључењем уговора о осигурању; осигурљив интерес мора бити јасно одређен, у некој вредности, најпре новчано; осигурљив интерес мора бити дефинисан законом (Prashanth, 2008, 3). Не би могли, у потпуности да се сложимо са овим мишљењем, имајући у виду да сваки осигурљив интерес може бити вредносно, као и новчано, одређен. И код осигурања живота се може одредити осигурљив интерес, који утиче на висину суме осигурања.

Осигурљив интерес има за циљ да елиминише из уговора о осигурању елементе опкладе. Осигурљив интерес мора да буде у складу са начелом обештећења, како не

би оштећено лице или корисник имали користи од уговора о осигурању (Fischer, 1981, 445-446). Иако је уговор о осигурању алеаторан, мора се примењивати начело обештећења, односно, накнаде износа из уговора о осигурању. О начелу обештећења не можемо говорити код осигурања живота, али можемо о начелу правичности.

Осигурљив интерес код осигурања лица је другачији него код осигурања имовине, односно, код осталих врста осигурања. И код осигурања лица осигурљив интерес има своју материјалну компоненту, обзиром да се она везује за исплату одређеног износа који нема обештећујући карактер (Узелац, 2022, 13). Премија осигурања има другачији карактер од цене неког производа, обзиром да се у осигурању ради и о жељи за побољшањем материјалних услова живота (Узелац, 2022, 13).

Осигуравач, који је, фактички, продавац услуге осигурања мора приликом понуде осигурања, непрекидно, да одржава равнотежу сопственог интереса са интересима осигураника. Због тога се прописи који регулишу права осигураника, односно, корисника осигурања односе на заштиту свих њихових интереса. Осигуравач, својим поступцима, мора да допринесе да корисници осигурања буду потпуно и тачно информисани о производима осигурања, затим о начину плаћања премије, исплати суме осигурања, искључењима из осигурања, итд. (Узелац, 2022, 16). И код осигурања од одговорности је неопходно да, не само корисници осигурања, већ и јавност, буде упозната са елементима ове врсте осигурања, како би могли да остварују своја права у случају штетног догађаја. Зато се омогућава оштећеним лицима да се директно обрате осигуравачу за накнаду штете, чиме они остварују двоструку заштиту, чињеницом да се могу, за накнаду штете обратити и штетнику. Та заштита им омогућава да у целости буду обештећени, чак и онда, када сума осигурања не покрива у пуном износу насталу штету.

Осигурљив интерес код осигурања може бити различит, иако се ради о истој врсти осигурања, па чак и кад је у питању исти уговор о осигурању. Нпр., код осигурања живота, интерес се разликује ако уговарач осигурања закључује осигурање свог живота, у односу на случај када осигурава живот другог лица (Swisher, 2005, 484-485). Осим тога, овде морамо да дефинишемо и интерес корисника осигурања, ако је он одређен. Кад помињемо корисника, он не мора да има никакве везе са осигураником, односно, уговарачем осигурања, што значи да уговарач или осигураник не мора имати никакве везе са корисником (Swisher, 2005, 486). Наведено можемо применити код анализе осигурљивог интереса оштећеног лица код осигурања од одговорности. Још једном да поменемо, оштећено лице нема никакве везе ни са осигуравачем, ни са осигураником штетником, у моменту закључења уговора. Однос између њих се ствара тек након настанка осигураног случаја.

4.2. Да ли су циљ и интерес у осигурању код осигурања од одговорности истоветни појмови

Одређивање осигурљивог интереса је битно и код дефинисања циља код осигурања од одговорности, али је циљ шири појам. Три чињенице говоре томе у прилог. Прва, осигурљив интерес се везује, пре свега, за осигураника или корисника осигурања, али не и за осигуравача. Друго, код осигурања од одговорности, осигурљив интерес не може бити препознат код оштећеног лица, обзиром да се у тренутку закључења уговор не зна ко ће бити треће оштећено лице. Трећа чињеница се односи на немогућност везивања осигурљивог интереса за конкретни предмет осигурања. Код осигурања од одговорности се не зна на којим вредностима ће настати штета. Међутим, циљ се не може јасно дефинисати, ако не одредимо шта представља интерес у осигурању, односно, који се интерес може осигурати.

5. ЗАКЉУЧАК

Ако би морали да дефинишемо основни циљ осигурања од одговорности, он би се односио на накнаду штете трећем оштећеном лицу. Са друге стране, посебност ове врсте осигурања захтева да се осврнемо и на друге циљеве који морају да се одреде како би био испуњен основни циљ. Као што смо рекли, циљ код ове врсте осигурања је другачији у зависности од тога, који учесник у односу осигурања га дефинише. Ако би рекли да је дефиниција циља код осигурања од одговорности заправо одговор на питање зашто се закључује уговор о овој врсти осигурања, сувише би поједноставили сврху осигурања уопште, а не само осигурања од одговорности. Појам циља је много шири него садржина одговора на наведено питање. Код осигурања од одговорности говоримо о циљу који се може одредити и са становишта јавног интереса. Заштита људи и имовине од штетних радњи других је од огромног интереса у свакој држави. Иако су у уговорном односу само осигураник и осигуравач, не може се говорити само о њиховом циљу. Наиме, осигураник штити своју имовину, као и осигуравач. Осигуравач се штити и предвиђањем околности, када он неће бити обавезан по насталом осигураном случају. Тада се ради о искључењима из осигурања, када осигуравач неће платити штету. Ако осигураник штету начини намерно или у крајњој непажњи, тада осигуравач неће бити обавезан. Но, у другим ситуацијама, осигуравач ће платити штету, али ће и тад имати циљ да та штета буде реална.

У сваком случају, као и код других врста осигурања, мора се дефинисати циљ, како би се одредила сврха закључења уговора, па, самим тим, и интерес. Код осигурања од одговорности, циљ има своје специфичности, имајући у виду вредности које се штите овим осигурањем, као и круг лица која могу да се појаве као оштећена. Осигурање од одговорности, због свега наведеног, има најшири обим заштите, како

кад су у питању лица, која могу да доживе штету, тако и кад су у питању вредности на којима може бити реализован ризик.

ЛИТЕРАТУРА

Барош П., 2010, „Директни захтјев тужба оштећеног лица према осигураваоцу“, *Годишњак Правног факултета Универзитета у Бањој Луци* бр. 31 32/2010, Бања Лука.

Беланић Л., 2011, „Уговор о осигурању од одговорности организатора шпортског натјечања“, *Зборник Правног факултета у Сплиту*, год. 48, бр. 4/2011, стр. 843 855.

Бикић Е., Гргић Д., 2018, „Уговор о осигурању“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници* год. 11, бр. 21, стр. 155 193.

Ивањко Ш., 1999, *Увод в заваровално право*, Марибор.

Јанковец И., Миладиновић З., 2006, *Право осигурања*, Београд.

Ловрић И., 2017, „Осигурљив интерес према новим правилима Incotermsa (2010)“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, год. 54, 1/2017., стр. 301 318.

Мркшић Д., Петровић З., Иванчевић К., 2006, *Право осигурања*, Нови Сад.

Петровић З., Чоловић В., Мрвић Петровић Н., 2010, *Обавезна осигурања у саобраћају и накнада штете*, Београд.

Prashanth V., 2008, Necessity of Insurable Interest in Insurance Contracts, Corporate Law Cases; August 2008 Edition; Published by All India Reporter, Nagpur, India 18 Nov 2008, 2 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1302372, 09.03.2023.

Ристић В., Ристић М., 1995, *Практикум за парницу*, Београд.

Sajjad H.A., 1972, *Automobile Insurance, a Long Range View*, Indiana University.

Станишић С., 2010, „Правна природа одговорности осигураваача у случају осигурања од одговорности“, *Зборник радова са XIII саветовања „Обавезно осигурање, накнада штете и обезбеђење потраживања“*, Београд, стр. 542 557.

Swisher P.N., 2005, „The Insurable Interest Requirement For Life Insurance: A Critical Reassessment“, *Richmond School of Law*, 2005. 484 485, доступно на: https://scholarship.richmond.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=law_faculty_publications, 10.03.2023.

Турковић М., 2007, *Обавезна осигурања у промету*, Загреб.

Узелац О., 2022, „Феноменологија осигурљивог интереса у осигурању живота“, *Токови осигурања 2/2022*, Београд, стр. 9 18.

Fischer E., „The Rule of Insurable Interest and the Principle of Indemnity: Are They Measures of Damages in Property Insurance“, *College of William & Mary Law School*, 1981, p.445 471

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1498&context=facpubs>, 14.03.2023.

Franck G., 2015, "Injured parties and personal liability insurance: legal protection in European Private International Law", *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, број 70, година LIV, стр.941-960.

Чоловић В., 2020, „Правна природа осигурања од одговорности“, *Годишњак Факултета правних наука Универзитета Апеирон* бр. 10, Бања Лука, стр. 5-20.

Шулејић П., 1967, *Осигурање од грађанске одговорности*, Институт за упоредно право, Београд.

Шулејић П., 2005, *Право осигурања*, Београд.

Закон о облигационим односима *Сл.лист СФРЈ* бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, *Сл.лист СРЈ* бр. 31/93, *Сл.лист СЦГ* бр. 1/2003 – Уставна повеља

Vladimir ČOLOVIĆ, Ph.D

Principal Research Fellow, Full Professor, Institute of Comparative Law

OBJECTIVE OF LIABILITY INSURANCE

Summary

The objective of liability insurance can be viewed from the point of view of the insured, then from the point of view of the third party, that is, the injured party, as well as from the point of view of public interest. Of course, we can ask the question whether the objective of this type of insurance can also be defined from the point of view of the insurer. The insurer provides coverage for the risks that appear with this type of insurance. The insurer's interest is that the risk does not materialize, ie that the insured event does not occur in which the insurer would be obligated to the insured, ie the injured party. Of course, we can also talk about increasing the insurance portfolio here. However, we will not dwell on the goal that the insurer can define for liability insurance, but rather, in the work, its role in protecting the insured in this type of insurance is determined. The paper pays attention to the goal of the insured, which is to be released from the payment of damages, then to the goal of the injured person, whose goal is related to the principle of compensation, ie compensation for damage that occurs on certain property or other values that he owns. The objective of liability insurance from the point of view of public interest is to establish a balance in the insurance market and protect citizens. In addition to the above, the paper defines the subject of liability insurance, as well as the relationship between the insured and the injured party. Likewise, the status of insurance compensation is analyzed, ie the author analyzes to whom it belongs and what it includes. The paper specifically analyzes whether the legal provisions regulating liability insurance adequately define the purpose of concluding a contract in this type of insurance.

Key words: liability, insured, injured party, sum insured, risk.